

Prvi raziskovalec starega Egipta

Pred 235 leti v Vipavi rojeni Anton Lavrin je tedanjemu Kranjskemu deželnemu muzeju v Ljubljani poslal okrog 200 staroegipčanskih predmetov – V Vipavi še danes stojita dva od šestih granitnih sarkofagov, ki so jih odkrili med izkopavanji v bližini Kefrenove piramide v Gizi

Tekst: **Katja Željan**

Ste vedeli, da smo se Slovenci že v 19. stoletju postavljali ob bok svetovno znanim egiptologom? Tu je osrednjo vlogo odigral Anton Lavrin (1789–1869), ki je bil prvi slovenski raziskovalec starega Egipta in prvi sistematični zbiralec starin te starodavne civilizacije ob Nilu. Prizadeval si je namreč, da bi tudi rojaki na Kranjskem imeli staroegipčanske spomenike in se tako seznanili s takrat skrivnostno deželo piramid in faraonov. Prav njemu se lahko tako zahvalimo, da imamo na Slovenskem pravo egipčansko mumijo, ki jo hrani Narodni muzej Slovenije, ter dve izjemni redkosti – staroegipčanska sarkofaga na vipavskem pokopališču.

Anton Lavrin v času, ko je prevzel mesto avstrijskega generalnega konzula v Aleksandriji; neznan avtor, risba, okoli leta 1834 (arhiv družine Hrovatin)

Že v času Lavrinovega službovanja v Egiptu so o njem in njegovem delu poročali nekateri slovenski časopisi, na primer *Novice* in *Illyrisches Blatt*. Anton Lavrin je bil namreč izjemna osebnost ter je kot uspešen diplomat in raziskovalec pustil pomemben pečat v svojem obdobju. Kljub temu je bil v Sloveniji skorajda pozabljen, dokler njegovega življenja in dela ni začel raziskovati avstrijski egiptolog dr. Gottfried Hammernik, ki je leta 1985 o njem napisal doktorat.

V sodelovanju s Hammernikom je začel Antona Lavrina raziskovati tudi slovenski arheolog Tomislav Kajfež. Leta 2014 je skupaj z Markom Frelihom in Miranom Pflaumom pripravil odmevno razstavo z naslovom *Mumija in krokodil – Slovenci odkrivamo dežele ob Nilu*. Razstava je bila posvečena predvsem trem pomembnim osebnostim – Antonu Lavrinu, Ignaciju Knobleharju in Jožefu Šveglu.

Anton Lavrin se je leta 1789 rodil v premožni družini v Vipavi. Njegovi starši so imeli v lasti veliko zemljiško posest, in ker je bila družina dovolj bogata, je Lavrin lahko odšel v Gorico, kjer je končal gimnazijo. Šolanje je nadaljeval v Ljubljani, kjer je študiral teologijo, in na Dunaju, kjer je leta 1816 diplomiral iz prava. Po diplomi se je zaposlil na državnem ministrstvu za trgovino, ki je skrbelo tudi za državno konzularno službo. Zaradi znanja jezikov, posebno italijanščine, je leta 1822 postal konzularni uradnik v Palermu, Neaplju in Mesini, leta 1828 pa konzul v Palermu.

Odpiranje egipčanskih sarkofagov na pokopališču v Vipavi leta 1987

Foto: Primož Pavlin

Leta 1834 je bil imenovan za avstrijskega generalnega konzula v Aleksandriji v Egiptu, kjer je služboval vse do leta 1849. Iz zgodovinskih virov je razvidno, da je leta 1841 v Egiptu spretno posredoval v sporu med turškim sultanom Mehmedom II. in egiptovskim podkraljem Mohamedom Alijem, zato je dobil odlikovanje turškega sultana, avstrijski cesar Ferdinand I. pa mu je podelil odlikovanje reda železne krone 3. razreda ter viteški naslov. Kot vitezu mu je seveda pripadel tudi grb. Vanj je Anton Lavrin postavil tri egipčanske sfinge in dve oljčni vejici, nad njima pa sta polmesec in sonce. Čisto spodaj je napis: *Ne spremenim se, razen če umrem.*

Lavrin je med službovanjem v Egiptu pomagal kristjanom, ki so živeli v Jeruzalemu, kamor je pogosto potoval; zaradi tega mu je papež Gregor XVI. podelil naslov *Dignitarius terrae sanctae* (dostojanstvenik Svete dežele). Prav tako je Lavrin na pomoč priskočil slovenskemu misijonarju in raziskovalcu Ignaciju Knobleharju, ki je opravil več prvenstvenih odprav po Nilu.

Položaj konzula je olajšal dostop do najdišč

Med dolgoletno službo v Egiptu je bil Lavrin priča mnogim zgodovinskim dogodkom, pri njih je tudi aktivno sodeloval. Kot je mogoče izvedeti na gostujoči razstavi z naslovom *Anton Lavrin, vrlin naš rojak*, ki jo je Lavričeva knjižnica Ajdovščina v sodelovanju s Škofijsko gimnazijo Vipava odprla v Vipavi, je precej verjetno, da je Lavrin v Egiptu tudi sam sodeloval pri arheoloških izkopavanjih. Evropski konzuli so namreč v tem obdobju lahko precej svobodno raziskovali in izkopavali. Pomembno je bilo le, da so imeli uradno dovoljenje. Dovoljenja ni bilo težko pridobiti, saj je egiptovski podkralj Mehmed Ali, ki si je želel napredka in osamosvojitve Egipta, navezoval stike z evropskimi diplomati, cenil njihov vpliv ter si poskušal zagotoviti njihove usluge. Položaj konzula je torej Antonu Lavrinu olajšal dostop do najdišč, vendar so ga službene dolžnosti zadrževale, da

svojemu zanimanju za spomenike starega Egipta ni mogel posvetiti več časa. Kljub temu se je že od svojih prvih dni v Egiptu močno zanimal za egipčansko zgodovino in arheologijo. Še več, postal je prvi slovenski sistematični zbiralec egipčanskih starin, ki jih je hranil v svoji vili v Aleksandriji.

Pri tem se je povezal z Jusufom Masaro, ki je bil cenjen trgovec s starinami. Prav Masara je Lavrina opozoril na sarkofage, ki so jih odkrili med izkopavanji v bližini Kefrenove piramide v Gizi. Sarkofagov je bilo šest. Vsi so verjetno pripadali dvorjanom faraona Mikešina. Lavrin je kupil dva izmed njih. Prvi je bil sarkofag faraonovega zaupnika Raverja, v drugem pa je počival faraonov prvorojenec Junmin. Lavrin je sarkofaga leta 1845 prepeljal v Vipavo. Namenil ju je posmrtnim ostankom svojih sorodnikov. Od takrat sarkofaga stojita na vipavskem pokopališču.

(foto: Miran Pflaum)

Lavrinov viteški grb; po predlogi naslikal Branko Sinčič, 1993

Egiptovski prodajalec starin v Karnaku; iz knjige Georgea Ebersa *Aegypten in Bild und Wort*, Stuttgart-Leipzig (1879)

V enem sta pokopana Lavrinova starša Jernej in Jožefa, v drugem pa njegov sin Albert, ki je umrl v Aleksandriji, še preden je dopolnil sedem let. Kot zanimivost naj povemo, da sta sarkofaga narejena iz rdečega asuanskega granita. Datirana sta v čas piramid v Gizi, približno 2450 pr. n. št., in imata obliko stilizirane egipčanske stavbe (vrata, okna, polstebri). Izklesana sta v obliki hiše, saj so stari Egipčani verovali, da je sarkofag bivališče duše umrlega. Prav tako so

verjeli, da bo pokojnik lahko zapuščal svojo hišo (sarkofag) skozi vrata, upodobljena ob strani krste.

Sarkofaga sta bila v Vipavi dolga leta nezavarovana pred vremenskimi vplivi in tako propadala. Slovenski egiptologi in arheologi so si prizadevali za njuno obnovo in zaščito, saj sta izjemno redka in dragocena. Leta 1999 so ju restavrirali in zaščitili ter nad družinsko grobnico Lavrin-Hrovatin sezidali nadstrešek, da bi sarkofaga zavarovali pred nadaljnjim propadanjem. In če se morebiti sprašujete, kakšna usoda je doletela preostale štiri granitne sarkofage iz Gize, naj pojasnimo, da jih hranijo v muzejih v Veliki Britaniji, Nemčiji in Egiptu.

Kot pojasnjuje arheolog **Tomislav Kajfež** iz Narodnega muzeja Slovenije, sicer tudi raziskovalec Lavrinovega življenja in dela, je prvi sarkofag odkrila pruska egiptološka odprava pod vodstvom Karla Richarda Lepsiusua v letih 1842 in 1845. »Zabeležila, izkopala in dokumentirala je številna arheološka najdišča v dolini Nila. Rezultate so objavili v obsežnem delu z naslovom *Denkmäler aus Aegypten und Aethiopien*. V prvem delu je objavljena tudi risba sarkofaga in v komentarju k risbi je zabeleženo, da izvira iz severnega jaška grobnice v Gizi, ki jo je Lepsius označil s številko 98. Grobnica leži natančno na lokaciji, ki jo je pozneje v pismu Joseph Bonomi opisal 'med sfingo in drugo piramido',« poudarja Kajfež.

LAVRINOV PODPIS NA KEOPSOVI PIRAMIDI

Lavrin je prijateljeval z angleškim konzulom in polkovnikom Vysom. Skupaj sta si ogledala raziskave Keopsove piramide in se povzpela na njen vrh, tam pa so odkrili tudi Lavrinov podpis (takrat je bilo v navadi, da si se podpisal na spomenik, ki si ga obiskal). Ne preseneča, da je Lavrin kot egiptolog že v času svojega življenja pridobil mednarodno priznanje. Zaradi zanimanja za spomenike starega Egipta in svojih raziskovanj na tem področju je postal član Inštituta za arheološko dopisništvo v Rimu in Naravoslovno-zgodovinskega društva v Atenah.

Dunajski akademiji znanosti je poslal dve strokovni poročili. V prvem je opisal svoje potovanje iz Kaira v Memfis, na katerem si je ogledal egipčanske grobnice, sarkofage in ruševine svetišč. Med drugim je v njem poročal tudi o mitreju iz rimskih časov in o grobnici svetih bikov Apisov v Serapeumu v Sakkari. Od treh mumificiranih bikovih glav, ki jih je odnesel iz grobnice, je eno poslal na Dunaj, kjer je še danes na ogled v Umetnostnozgodovinskem muzeju. To poročilo dokazuje, da se odkritje Serapeuma pomotoma pripisuje Augustu Mariettu, ki je o njem poročal 1850. Drugo Lavrinovo poročilo Dunajski akademiji pa govori o egipčanskem tržišču s starinami, ki ga je Lavrin spremljal in občasno tudi tam kupoval. Egipčanske artefakte je daroval različnim muzejem, tudi Umetnostnozgodovinskemu muzeju na Dunaju. V zahvalo je od cesarja prejel briljantni prstan.

Najlepše ohranjen v Hildesheimu

Po njegovih besedah je že omenjeni kairski trgovec s starinami Jusuf Masara v letih od 1834 do 1837 praznil omenjene grobnice v Gizi. Zato je verjetno prvi odkriti sarkofag v obliki hiše, preden se je pojavil v Angliji, šel skozi Masarovo družinsko trgovino s starinami v Kairu. V Angliji ga je kupil lord Lonsdale za svojo zbirko v dvorcu Lowther v Cumbriji, kjer je ostal vse do leta 1947. Od tedaj je za njim izgnila vsaka sled, dokler se ni leta 1990 pojavil na dražbi v Tatton Parku pri Knutsfordu v Cheshiru. Tako je prvi odkriti sarkofag v obliki hiše iz Lepsiusove grobnice številka 98 odkupil Britanski muzej v Londonu za svojo zbirko. Ta sarkofag s pokrovom, ki je zdaj v Britanskem muzeju, je izklesan iz rdečkastega asuanskega granita in je pripadal pokojniku z imenom Kaj. Datiran je v čas 5. dinastije (2465–2323 pr. n. št.).

»Drugi iz skupine sarkofagov v obliki hiše je zelo podoben Junminovemu, saj ima hieroglifski napisa vklesana na enakih mestih kot sarkofag v Vipavi, torej na vrhu leve stranske stranice in na stranskem robu pokrova, tako da sta enaka napisa drug nad drugim, ko je pokrov zaprt. V njem je bil pokopan kraljevi sobar Kajemnefret, kot je zapisano v omenjenih napisih. Izvira iz mastabe z oznako G II S, ki leži južno od Keopsove piramide v Gizi. Sarkofag iz rdečkastega asuanskega granita hranijo v muzeju Roemer und Pelizaeus v Hildesheimu v Nemčiji. Datiran je v čas 4. dinastije (okoli 2480 pr. n. št.). Sarkofag je najlepše ohranjen v vsej skupini, saj ima še vedno gladko izbrušeno površino, kot so jo prvotno imeli tudi ostali sarkofagi,« izpostavlja Tomislav Kajfež.

Preostala dva znana sarkofaga v obliki hiše hranijo v Egiptčanskem muzeju v Kairu. Prvi je po navedbah sogovornika pripadal pokojniku z imenom Irinwer. Njegova grobnica leži vzhodno od Keopsove piramide v Gizi. Njegova datacija ni točno opredeljena, vendar bi glede na že omenjene analogije sodil v čas prve polovice 5. dinastije. Drugi sarkofag v Egiptčanskem muzeju v Kairu nima napisa, pokrov pa ni ohranjen. Od podatkov o najdišču je znano le to, da je iz Gize. Tudi ta je izklesan iz rdečkastega asuanskega granita. Njegova datacija ni natančno opredeljena, glede na analogije pa bi tudi sodil v prvo polovico 5. dinastije. Sarkofag ima na vseh stranicah upodobljeno stilizirano pročelje staroegipčanskih zgradb, brez upodobitve vrat. V tem je podoben Junminovemu sarkofagu iz Vipave.

V Ljubljano sta prišla egiptčanska mumija in nagačen krokodil

Predmete iz Egipta je Lavrin pošiljal tudi v Ljubljano. Tako je leta 1845 z ladjo Marianna v Ljubljano poslal obsežno zbirko etnoloških predmetov, ki jih danes hrani Slovenski etnografski muzej. Leto dni kasneje, oktobra 1846, je v Ljubljano prispelo dvoje izjemnih predmetov, ki sta takoj zbudila zanimanje javnosti. To sta bila mumija egiptčanskega svečenika Akesuite (na fotografiji spodaj) in nagačen krokodil; mumijo danes hrani Narodni muzej Slovenije, krokodila pa Prirodoslovni muzej Slovenije.

Anton Lavrin je mumijo kupil pri Jusufu Masari, v Aleksandriji pa so jo naložili na ladjo Istria, ki je bila v lasti dveh bratov iz Kopra, in

Mehmed Ali paša, egiptovski podkralj v letih 1805–1849; iz knjige Georgea Ebersa *Aegypten in Bild und Wort*, Stuttgart-Leipzig (1879)

jo po Sredozemskem morju odpeljali do Trsta. Od Trsta do Ljubljane je mumija potovala s konjsko vprego. V Ljubljani so jo še isti mesec razstavili v tedanjem Deželnem muzeju. Natančna raziskava, ki so jo opravili leta 2000, je pokazala, da je bil Akesuita ob smrti star okrog 40 let, da je umrl naravne smrti in da v življenju ni fizično delal. Umrl je okrog leta 680 pr. n. št., ko je v Egiptu vladala 25. dinastija. Telo umrlega je bilo povito v povoje, prepojene z dišavami. Vrh povojev je iz fajanse oblikovan mrežast okras iz amuletov v obliki srčnega skarabeja. Notranjost krste je bila okrašena s podobami božanstev in popisana s hieroglifi, pri čemer napisi v krsti izpričujejo, da je bil pokojnik svečenik v Amonovem svetišču v Karnaku. Omenjeni predmeti so bili širši javnosti predstavljeni na odmevni razstavi Narodnega muzeja Slovenije z naslovom *Mumija in krokodil: Slovenci odkrivamo dežele ob Nilu* februarja 2015.

Sicer pa je Lavrin na vrtu ob svoji vili v Aleksandriji odkril kamnito ploščo z grškim napisom, zato je bil prepričan, da stavba stoji na mestu nekdanje aleksandrijske knjižnice. Lavrinova vila je bila kasneje porušena, saj je angleška flota v času egiptovsko-angleške vojne leta 1882 bombardirala Aleksandrijo. Ob tem so bili uničeni tudi tam hranjeni artefakti. Lavrin je Egipt zapustil že prej, in sicer leta 1849, ko je bil odpoklican z Dunaja in premeščen v Bukarešto. Takrat je del zbirke iz svoje vile v Aleksandriji prodal avstrijskemu nadvojvodi Maksimiljanu za opremo dvorca Miramar pri Trstu.

Po Maksimiljanovi smrti v Mehiki so predmete z Miramara prepeljali v Umetnostnozgodovinski muzej na Dunaju. Pridružili so se predmetom, ki jih je Lavrin temu muzeju podaril že prej. V Miramaru je do danes ostala samo egiptčanska sfinga iz rdečega granita. Lavrin je leta 1854 postal ministrski svetnik na Dunaju, kjer je ostal vse do upokojitve leta 1858. Zaradi slabega zdravja se je preselil v Milano, kjer je umrl 12. junija 1869 in bil tam tudi pokopan. Zato pa njegovo ime še danes nosi ena od ulic v Vipavi. In ko se boste naslednjic sprehajali po tem slikovitem kraju v Vipavski dolini, se ne pozabite prepričati o tem, kakšne dragocenosti v svetovnem merilu pravzaprav skriva tamkajšnje pokopališče ...

Foto: arhiv Narodni muzej Slovenije